

CZU:37.018.1

DOI: 10.36120/2587-3636.v19i1.119-125

DEZVOLTAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII RELAȚIILOR INTER- GENERAȚIONALE ÎN CADRUL CONSILIERII EDUCAȚIONALE A FAMILIEI

Carolina CALARAȘ, dr., conf. univ.

<https://orcid.org/0000-0003-1293-9499>

UPS Ion Creangă din Chișinău, catedra Științe ale Educației

Rezumat. Articolul reprezintă un studiu cu caracter teoretic-aplicativ, care abordează problema dezvoltării și promovării culturii relațiilor inter-generaționale în cadrul educației familiale, a educației școlare și a parteneriatului școală – familie - comunitate prin intermediul consilierii educaționale. Autoarea elucidează esența principiilor, strategiilor și a conținuturilor de bază ale formării culturii relațiilor inter-generaționale în procesul consilierii educaționale a familiei. La fel, sunt clar creionate posibilitățile dezvoltării și promovării culturii relațiilor inter-generaționale și dificultățile care pot să apară în cadrul ședințelor de consiliere a adulților și copiilor.

Concepte-cheie: educație; familie; instituții de învățământ; formarea culturii relațiilor inter-generaționale; educație familială; educație școlară, consiliere educațională.

DEVELOPING AND PROMOTING THE CULTURE OF INTERGENERATIONAL RELATIONSHIPS WITHIN FAMILY COUNSELORS

Abstract. The article represents a theoretical and applicative study, which addresses the issue of developing and promoting the culture of intergenerational relations in family education, in school education and within the school-family-community partnership through educational counseling. The author elucidates the basic principles, strategies and basic contents of the culture of intergenerational relationship formation in the process of educating family members. Here too are determined the possibilities of developing and promoting the culture of intergenerational relations and the possibilities of the anticipation of difficulties that can arise in the counseling sessions of adults and children.

Key concepts: education, family, educational institutions, forming the culture of intergenerational relations, family education, school education, education counseling.

Până nu demult, sintetizând cercetările și informațiile oferite de literatura consacrată, rolul familiei în educația și formarea personalității, a relațiilor inter-generaționale, mai cu seamă, a evoluției raporturilor părinți-copii, erau descrise, în pedagogia modernă și sociologia educației familiale [1; 2; 3; 4; 5; 8; 10], destul de schematic, fiind esențializate în următoarele teze:

– în societățile preindustriale nu se acorda atenție funcției educative parentale, fiindcă educația se desfășura ca o activitate difuză, indistinctă, în interiorul unei comunități mai largi/ familiale și/sau locale nediferențiate sau insuficient diferențiate din punct de vedere educativ;

– interesul părinților pentru educația copiilor și rolurile educative parentale specifice reprezintă *achiziții relativ recente* ale pedagogiei moderne, inclusiv *ale familiilor nucleare*, izolate din comunitățile mai largi, pe măsură ce societatea a trecut la producția de tip industrial;

– în condițiile industrializării și urbanizării, funcția educativă a familiei se diminuează progresiv și este preluată de instituțiile sociale specializate (grădinițe de copii, școli etc.), dar familia rămâne primul și cel mai important mediu de inserție socială a copilului. Anume ea

își lasă amprenta pentru toată viața asupra habitusului primar al individului. În această ordine de idei menționăm că, în postmodernitate, școala și familia colaborează activ în direcția stabilirii și menținerii unui parteneriat activ, axat pe interese comune de eficientizare a educației și a formării personalității copilului.

Educația familială reprezintă o reproducere socială a modelelor comportamentale de tip întra-generațional (frate – soră; soț – soție; frate – frate etc.) și inter-generațional (părinți – copii; bunici – nepoți – părinți – rude de gradul II etc.). Postmodernitatea cu posibilitățile sale multiple de dezvoltare a sistemului școlar, subliniază sociologii [5; 6; 7; 9; 10], nu a contribuit la o *demisie parentală* în îndeplinirea rolurilor educative, ci a adus la o redefinire și optimizare a acestui aspect. Modelele școlare educative, în marea lor majoritate, se manifestă ca repere orientative, care obligă familia la o atitudine și niște acțiuni concrete și coerente. Familia le poate asuma, le poate supune unor critici, le poate revizui, însă le abandonează rareori complet. Familia înțelege că viitorul copilului depinde de eforturile depuse în comun cu unitatea de învățământ și alte instituții sociale (biblioteci, școli specializate în muzică, sport etc., centre de creație destinate copiilor; centre de planificare și consiliere a familiei etc.).

Astfel, apariția școlii și devenirea ei drept componentă importantă a vieții familiale multiplică modelele plasate în fața copilului, dar nu elimină modelele concurente [10, p. 203]. Noi am consemna cunoscutul fapt: între școală și familie se stabilește o relație de durată și un feedback continuu și destul de eficient. Familia, inclusiv toate generațiile pe care ea le încorporează, și școala exercită o influență comună, dar diferențiată, de la caz la caz, îndeplinind funcțiile unui parteneriat socio-educativ eficient numai atunci când se lucrează din ambele părți, urmărindu-se realizarea aceluiași scop: *educația de calitate a copilului*. Cu toate că nu există o disciplină de studiu cu privire la cultura relațiilor inter-generaționale (CRI) în instituțiile preuniversitare și cele universitare, chiar și în cele de profil, există, totuși, în cadrul disciplinelor socio-umanistice și pedagogice anumite module și teme, care tratează această problemă socială și psihopedagogică importantă. În curricula instituției preșcolare și în cea din treapta învățământului primar, aflăm multiple module dedicate familiei, relațiilor între generații copii – părinți – bunici, precum importanței adulților și persoanelor vârstnice ca modele de conduită familială, civică și/sau profesională. În procesul studierii *Istoriei* este abordată cultura variatelor popoare cu accente pe relațiile copii – adulți – vârstnici; experiența de viață și importanța acesteia pentru urmași; rolul și importanța socială a persoanelor în etate; rolul lor în variate perioade de existență dificilă (războaie, foame, perioadele de restabilire a economiei etc.).

Cu certitudine că în procesul studierii *Educației civice*, a *Istoriei*, îndeosebi a disciplinelor socio-umaniste, cadrele didactice se străduiește să analizeze unele aspecte ale raporturilor inter-generaționale, totuși, acest lucru se realizează episodic și fragmentar. Cât privește conținutul activităților non-formale, acestea au ca subiect mai frecvent comunicarea și relaționarea generațiilor tinere cu adulții și, doar în preajma și în timpul sărbătoririi *Zilei Biruinței/ 9 mai*; *Zilei Bunicilor/persoanelor în etate* și a *Zilei de Pomenire a celor decedați*,

se pun accente mai însemnate asupra vieții vârstnicilor, rolului lor în societate; se inițiază proiecte și acțiuni de caritate și voluntariat. Acestea sunt, însă, periodice, chiar episodice; nu au continuitate și nu sunt axate pe dezvoltarea specificului procesului de îmbătrânire, pe optimizarea acestuia, sporirea calității vieții persoanelor în etate, modificarea conduitei reprezentanților tuturor generațiilor în direcția formării competențelor de auto-eficiență personală și consolidare a deprinderilor de comunicare și relaționare intra- și inter-generațională. Ultimele decenii și evenimentele socioculturale repun în discuție și plasează în centrul atenției cercetătorilor variate aspecte ale educației, inclusiv se investighează și se dezvoltă conținuturile, tehnologiile și dezideratele acesteia, definite ca *noile educații*. Așadar, suntem preocupați de educația pentru mediu; educația pentru pace și democrație; educația pentru timpul liber; educația pentru sănătate; educația pentru mass-media etc., dar *educația pentru o viață reușită la bătrânețe* rămâne în umbră. Evident că multe aspecte ale vieții persoanelor în etate sunt abordate de marea majoritate a *noilor educații*, cum ar fi educația pentru familie, educația pentru sănătate, educația pentru pace și democrație etc., și, totuși, apare întrebarea: De ce *perioada vârstnică* (după 65 de ani) nu a devenit încă subiect pedagogic de cercetare, în situația în care populația Pământului îmbătrânește rapid?

Este oare cazul să vorbim despre incompetența noastră sau multitudinea de probleme insuficient cercetate cu privire la procesul de îmbătrânire, la fenomenul bătrâneții, competența de auto-eficiență a persoanelor în etate sau despre starea de angoasă ori alte dificultăți, care pot fi provocate de ea. Nu putem afirma cu certitudine care este motivul, dar faptul vizat este observabil.

Din multiplele noastre investigații empirice și observații (circa 11 ani) cu privire la educația și formarea culturii relațiilor inter-generaționale/ CRI, efectuate de instituțiile de învățământ, am dedus următoarele:

- absența unei diagnoze pedagogice ample și profunde a învățământului autohton cu privire la transformarea școlii din instituție, axată cu precădere pe instruire, în una de tipul *unei cetăți educative*, care nu numai ar forma și consolida sfera cognitivă și intelectuală, dar și ar facilita, dezvolta și fortifica sfera afectivă și cea moral-volitivă a elevului și a părinților;
- menținerea metodologiei vechi de planificare generală a învățământului și proiectarea curriculară în care accentul este plasat pe disciplinele din domeniul științelor reale (chiar dacă au mai fost supuse unele conținuturi disciplinare așa-zisei decongestionări/reduceri a unor teme etc.);
- atât timp cât învățământul în Republica Moldova nu va deveni prioritate națională, iar condiția profesorului nu va fi una ce ține de prioritățile de bază ale politicilor statale, activitățile educative non-formale vor fi proiectate și desfășurate doar ca produse a inițiativei și/sau a creativității pedagogilor, iar aceștia vor fi remunerați doar simbolic de instituțiile de resort – atât timp vom avea o situație incoerentă, precară în domeniul organizării, desfășurării și monitorizării educației non-formale, iar accentele vor fi plasate pe o atitudine voluntaristă și accidentală din partea diriginților și responsabililor

de educație în instituția de învățământ (uneori parvin dispoziții pripite de la instituțiile de conducere vizavi de organizarea și desfășurarea unor activități educative; tematica acestora poate varia de la an la an etc.);

- nu există rețete-miracol de optimizare a educației non-formale desfășurate, fie în conformitate cu exigențele fenomenului general *al descentralizării* (care este, în esență, unul pozitiv, deoarece înseamnă apropierea deciziei de cei ce vor trebui să acționeze; a lua în seamă multiplicitatea actorilor educativi, a colabora cu ei partenerial etc.), fie în baza impunerii de organele de resort sau a sponsorizării unor activități. Se observă necesitatea stabilirii unui plan-cadru obligatoriu legal, favorabil desfășurării activităților non-formale, care ar include și educația și formarea culturii relațiilor inter-generaționale.

În baza unor observații de durată, a analizei rezultatelor unui chestionar aplicat pe loturi experimentale, constituite din cadre didactice, părinți și elevi, am stabilit că tot mai mult se bucură de succes consilierea educațională, mai cu seamă cea axată pe dezvoltarea persoanei și consilierea preventivă. Contextul dat ne-a permis să desfășurăm activități de consiliere cu elevii și părinții privind tematica formării culturii relațiilor inter-generaționale în câteva instituții de învățământ din mun. Chișinău. Rezultatul pozitiv nu s-a lăsat mult așteptat. Părinții au menționat că elevii au devenit mai atenți și respectuoși în relațiile cu adulții și vârstnicii, s-a schimbat climatul psihologic în familie, iar pedagogii au observat o diminuare substanțială a dificultăților de comportare în cadrul școlar; au început a fi demarate acțiuni de caritate și ajutor oferit persoanelor în etate. Din perspectiva elevilor, în unele licee și gimnazii au fost organizate șezători la care au participat cele trei generații, ceea ce a permis să fie întemeiate *Cluburile pentru bunici și nepoți*, iar la Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă* din Chișinău să fie deschis un centru special numit *Centrul de consiliere pentru auto-eficiență & Consilierea familiei* (coordonatori: prof. univ. Cuznețov L. și conf. univ. Calaraș C).

Astfel, aducem doar un argument: oricât ar fi de instruit omul în materie de fizică, matematică, chimie, limbă și literatură, istorie etc., dacă nu va poseda competențe și deprinderi pozitive de viață, pentru a fi un familist bun, un profesionist versat și un cetățean eficient, inclusiv la formarea culturii relațiilor intra- și inter-generaționale, toate acestea nu se vor valorifica calitativ. Dacă nu suntem pregătiți în domeniul culturii relațiilor inter-generaționale, nu mai suntem în drept să considerăm că abordăm eficient cele două aspecte existențiale cruciale: calitatea vieții noastre și a copiilor noștri, speranța pentru o viață reușită, sănătoasă și demnă atât în general, cât și la bătrânețe.

În consens cu ceea ce ține de educația familială și educația școlară urmează specificarea registrului de responsabilități ale familiei și școlii cu privire la educația și formarea culturii relațiilor inter-generaționale.

În continuare, precizăm că familia și în postmodernitate rămâne agentul și actorul educativ de bază în plăsmuirea fundamentului personalității umane (*cei 7 ani de acasă*) și factorul primordial în menținerea și promovarea relațiilor inter-generaționale, a modelelor

comportamentale între reprezentanții generației adulte, vârstnice și tinere, inclusiv a celor intra-generaționale. Cu certitudine că în familie învățăm a fi oameni, adică persoane (conform viziunii lui C. Enăchescu: *omul + valorile socio-umane reprezintă persoana*), deoarece interiorizăm și exersăm ansamblul de valori etice; apoi învățăm rolul de fiu/fiică în relația cu părintele, rolurile fraterne și rolurile de nepoți în relația cu bunicii, adică cu vârstnicii. Așadar, în cadrul familiei învățăm comunicarea și relaționarea intra- și inter-generațională. Instituția preșcolară, școala, biserica și alte instituții comunitare completează și consolidează modelele învățate la nivelul și prin intermediul familiei. Cu siguranță că în acest sens vom scoate în evidență câteva **principii esențiale**, care ghidează formarea culturii relațiilor inter-generaționale: promovarea și respectarea simetriei sociale, promovarea reciprocității și empatiei, a complementarității și exersarea permanentă a acțiunii morale în familie și societate.

Studiul literaturii de specialitate [1; 2; 4; 9; 10; etc.], analiza observațiilor noastre și a practicii de consiliere a familiei ne-a permis să conchidem următoarele:

- educația familială competentă și de calitate asigură dezvoltarea și formarea armonioasă a personalității, ceea ce contribuie la întemeierea și menținerea unor relații interpersonale pozitive în interiorul propriei generații și cu persoanele generațiilor adulte și vârstnice;
- dacă în cadrul neamului și a familiei există modele de relaționare și comunicare intra- și inter-generațională pozitive, armonioase, generațiile tinere interiorizează și se conduc, în temei, de acestea, promovându-le ulterior;
- este cunoscut faptul că dacă individul are dificultăți personale ce țin de unele distorsiuni caracteriale, atunci el manifestă și anumite dificultăți în cadrul stabilirii relațiilor interpersonale atât cu semenii, cât și cu reprezentanții generației adulte și vârstnice.

Pentru a desfășura activitățile de consiliere educațională cu succes este nevoie de reținut și de valorificat câteva *elemente-cheie vizavi de caracteristicile generațiilor umane*. Conceptul de *semeni* sau *persoane de aceeași generație* cuprind diferite etape de vârstă la copii și la cei adulți. De exemplu: semenii copilului de vârstă preșcolară, de regulă, nu se deosebesc în limita de 1 an; la vârsta școlară diferențele ating limita de până la 2 ani; în adolescență și tinerețe, putem defini că semenii tineri au cam aceleași caracteristici în diapazonul de 20-25 de ani (adică, limita de 5 ani). Cu privire la persoanele adulte, în diapazonul de vârstă de la 30 până la 60 de ani, noțiunea de semeni cuprinde doar persoanele cu un interval de 10 ani de vârstă; pe când la persoanele în etate, după 60 de ani, intervalul poate ajunge până la 15 ani. Specificul nominalizat reiese din faptul că dezvoltarea psihologică a omului încetinește treptat, iar cumulul experienței de viață, psihologia și comportarea persoanei devin un criteriu de bază în evaluarea și aprecierea persoanelor ca semenii [11, p. 250-251]. Așadar:

- la vârsta preșcolară și școlară mică, copilul, care se dezvoltă normal, nu manifestă dereglări comportamentale în relațiile cu semenii și relațiile inter-generaționale. Chiar

dacă se observă anumite dificultăți, ele se regleză ușor prin intermediul educației familiale și/sau școlare. Metodele eficiente care pot fi aplicate, țin de: explicația importanței comunicării și inter-relaționării adecvate, politicoase, etice; conversația pe marginea conduitei morale și imorale a omului; convingerea, sugestia, exersarea, aprobarea, dezaprobarea, modelul pozitiv al adultului, opinia publică etc. Toate metodele valorificate sistematic, la timp și iscusit, în funcție de vârstă și particularitățile individual-tipologice, asigură dezvoltarea și formarea unei personalități umane integre. Tot acestea, utilizate în anumite situații dificile și contexte variate, pot servi corecției și orientării individului spre autoeducație și auto-eficiență;

- cu toate că astăzi persoanele în etate sunt active din punct de vedere social și profesional, totuși, către 75-80 de ani relațiile inter-personale se limitează deseori la un cerc foarte restrâns de rude, apropiați și prieteni; relațiile cu aceștia sunt destul de stabile și *calde*; dificultățile ce apar sunt soluționate ușor și relativ eficient, fără a apela la ajutorul unui specialist în domeniul vizat;
- lipsa simpatiei reciproce în relațiile interpersonale se poate observa la diferite vârste, la adulți însă și, mai cu seamă, la vârstnici aceasta se poate manifesta prin diminuarea dispoziției, apariția unor fobii sau chiar stări depresive. Tinerii pot avea și ei anumite probleme legate de simpatizarea asimetrică a cuiva și/sau antipatia față de cineva, însă aceste stări și atitudini sunt fluctuante și pot dispărea ușor, deseori doar în baza comunicării și/sau explicației situației.

În acest context, este oportun să realizăm unele explicații de rigoare (care ar trebui să fie argumentate științific și consolidate în procesul studiilor școlare la diferite discipline și în cadrul studierii unor obiecte speciale, dar și în procesul consilierii educaționale a persoanelor).

În cadrul consilierii educaționale axate pe formarea culturii relațiilor inter-generaționale în școli, am putea să le structurăm într-un modul aparte sub genericul ***Cunoștințe despre om ca ființă socială. Relația cu sinele și relațiile inter-personale (intra- și inter-generaționale).***

În linii generale, activitățile/ședințele de consiliere a elevilor și părinților urmează, în viziunea noastră, a fi centrate pe:

- studiul personalității umane: formarea și devenirea continuă a acesteia; particularitățile dezvoltării personalității și analiza identității vârstei persoanei; procesele psihice cognitive și cunoașterea lumii/oamenilor, stările psihice, trăsăturile de personalitate (temperament, caracter etc.);
- auto-actualizarea și eficiența personală;
- comunicarea interpersonală eficientă;
- stabilirea și menținerea relațiilor interpersonale la diferite vârste;
- specificul comportării omului în funcție de identitatea de vârstă; de gen și contextul concret social;
- procesul îmbătrânirii omului și asigurarea unei existențe demne și reușite prin sporirea calității vieții lui.

Totodată, activitatea de parteneriat socio-educativ școală – familie - comunitate privind educația și formarea culturii relațiilor inter-generaționale ar putea fi centrată pe desfășurarea unor lectorate, a unui ciclu de ședințe/ateliere de formare a CRI pentru a familiariza elevii și părinții cu aspectele esențiale ale relațiilor interumane

În final, ținem să reliefăm importanța cunoștințelor și competențelor cu privire la comunicarea și relaționarea interpersonală, dar și a celor care ne oferă posibilitatea de aprofundare a autocunoașterii și auto-actualizării prin valorificarea auto-observației, introspecției, reflecției; lărgirea culturii generale și a inteligenței personale. Acestea devin treptat repere orientative în viață și deprinderi de auto-eficiență în formarea culturii relațiilor inter-generaționale. Pentru a le consolida, școala și familia sunt obligate să colaboreze activ și sistematic în direcția vizată, iar copiii/elevii, adulții și vârstnicii (părinții și bunicii) să manifeste un comportament moral permanent, indiferent de context și condiții.

Suntem ferm convinși că modelele pozitive ale reprezentanților celor trei generații din familiile de origine, susținute de modelele comportamentale ale celor trei generații, manifestate în instituțiile de învățământ, inclusiv în mediul comunitar, reprezintă cheia succesului în educația și formarea culturii relațiilor inter-generaționale.

Bibliografie

1. Calaraș C. Formarea culturii relațiilor intergeneraționale. Pedagogia și sociologia educației familiale. Chișinău: Primex-com SRI, 2017.
2. Cuznețov L. Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei. Chișinău: CEP USM, 2008.
3. Durkheim E. Educație et sociologie. Paris: PUF, 1968.
4. Good W. World Revolution and Family Patterns. Glencol Illinois: The Free Press, 1963.
5. Herseni T. Sociologie. Teoria generală a vieții sociale. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
6. Ionescu I. I. Sociologia școlii. Iași: Polirom, 1997.
7. Parsons T., Bales R.F. Family, Socialization and Interaction Process. Glencol Illinois: The Free Press, 1955.
8. Segalen M. Sociologia familiei. Iași: Polirom, 2000.
9. Shorter Ed. Naissance de la famille moderne. XVIII – XX siècle. trad. fr. Paris: ED. du Seuil, 1977.
10. Stănciulescu E. Sociologia educației familiale. vol I. Iași: Polirom, 2002. p. 34-35.
11. Немов Р.С. Психологическое консультирование. Москва: Владос, 2001.